

Դավիթ Թովմասյան

*Երևանի պետական համալսարանի իրավագիտության ֆակուլտետի
քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ,*

ՀՀ Փաստաբանների պալատի անդամ

Էլ. փոստ՝ Tovmasyan.law@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-6959-6529

DOI: 10.53614/18294952-2026.1-8

«ՀԱՆՑԱՆՔ» ՀԱՄԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Հոդվածը նվիրված է իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության պայմաններում «հանցանք» հասկացության կիրառելիության դոգմատիկ հիմնավորմանը: ՀՀ քրեական օրենսգրքի համակարգային վերլուծության հիման վրա ցույց է տրվում, որ իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվության նյութական հիմքը չի կարող մեխանիկորեն նույնացվել ֆիզիկական անձի կողմից կատարվող հանցանքի հետ, քանի որ այն հիմնվում է ոչ թե անձնական-փաստական կատարման, այլ օրենքով նախատեսված հատուկ նորմատիվ վերագրման տրամաբանությամբ: Հիմնավորվում է, որ իրավաբանական անձի նկատմամբ առավել ճշգրիտ է կիրառել «իրավաբանական անձին վերագրվող՝ քրեական օրենսգրքով արգելված արարք» ձևակերպումը, որը թույլ է տալիս տարբերակել ֆիզիկական անձի նախադրյալ հանցավոր արարքը և իրավաբանական անձի պատասխանատվության նյութական հիմքը: Առաջարկվող մոտեցումը միտված է քրեական օրենսգրքի ներքին հասկացության հետևողականության, իրավական որոշակիության, օրինականության սկզբունքների և մեղադրանքի ձևակերպման գործնական հստակության ապահովմանը՝ առանց իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի քրեաիրավական բնույթը նսեմացնելու:

Հիմնաբառեր. իրավաբանական անձ, քրեական պատասխանատվություն, հանցանք, վերագրվող արարք, նորմատիվ վերագրում, իրավական որոշակիություն, օրինականության սկզբունք:

Ներածություն

Իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության շուրջ տեսական քննարկումներում առանցքային են երկու փոխկապակցված, սակայն ոչ նույնական հարցեր՝ արդյոք իրավաբանական անձը կարող է ներառվել քրեական պատասխանատվության սուբյեկտների շրջանակում, և ինչ հասկացությային ձևով պետք է նկարագրվի այն վարքագիծը, որը նրա նկատմամբ քրեական պատասխանատվության հիմքն է:

Գործող ՀՀ քրեական օրենսգիրքը, իրավաբանական անձին ներառելով քրեական պատասխանատվության սուբյեկտների շրջանակում, ընդլայնել է պատասխանատվության ավանդական անձնական մոդելը, սակայն Ընդհանուր մասի համակարգաստեղծ կատեգորիաները՝ հանցանքը, մեղքը, մեղսունակությունը, անձնական պատասխանատվությունը և պատժելիությունը, շարունակում են ձևավորվել հիմնականում ֆիզիկական անձի վարքագծի շուրջ: Դրա հետևանքով առաջանում է դոգմատիկ խզում. իրավաբանական անձի՝ պատասխանատվության սուբյեկտ լինելը դեռ չի բացահայտում այդ պատասխանատվության նյութական հիմքը կամ դրա հասկացությային նկարագրությունը:

Սույն հոդվածի նպատակը ոչ թե իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվության վերագրական բնույթը բացահայտելն է, այլ պարզելը, թե վերագրման պայմաններում ինչ եզրույթով պետք է նկարագրվի դրա նյութական հիմքը: Այլ կերպ՝ խնդիրն է պարզել, թե արդյոք գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի համակարգային մեկնաբանությունը թույլ է տալիս իրավաբանական անձի նկատմամբ «հանցանք» հասկացությունը գործածել նույն իմաստով, ինչ ֆիզիկական անձի դեպքում:

Հոդվածի գիտական նորույթն այն է, որ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության շրջանակում «հանցանք» եզրույթի կիրառելիության հարցը դիտարկվում է ոչ թե ինստիտուտի ընդհանուր ընդունելիության, այլ դրա նյութական հիմքի հասկացությային նկարագրման տեսանկյունից: Նախորդ ուսումնասիրություններում այս հարցը ՀՀ քրեական օրենսգրքի հասկացությային համակարգի տեսանկյունից բավարար չափով առանձին չի վերլուծվել: Այդ հիմքով հիմնավորվում է, որ գործող ՀՀ քրեական օրենսգրքի համակարգում առավել ճշգրիտ է խոսել ոչ թե իրավաբանական անձի «հանցանքի», այլ իրավաբանական անձին վերագրվող՝ քրեական օրենսգրքով արգելված արարքի մասին:

Մեթոդ (տեսական հիմքեր)

Հետազոտությունը կատարվել է ֆորմալ-իրավաբանական (դոգմատիկ), համակարգային մեկնաբանության, համեմատական-իրավական և իրավա-

տեխնիկական վերլուծության մեթոդներով: Դոգմատիկ վերլուծության միջոցով գնահատվել է «հանցանք» և «արարք» հասկացությունների հարաբերակցությունը ՀՀ քրեական օրենսգրքի Ընդհանուր մասում, իսկ համակարգային մեկնաբանությամբ՝ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հատուկ կարգավորման կապը քրեական պատասխանատվության ընդհանուր հիմքերի հետ:

Տեսական հիմքը կազմում են իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվության երկու հիմնական մոտեցումները՝ ինքնուրույն սուբյեկտայնության և նորմատիվ վերագրման մոդելները: Համեմատական-իրավական մեթոդի կիրառմամբ դիտարկվել են այն իրավակարգերը, որտեղ իրավաբանական անձը մոտեցվում է քրեական իրավունքի դասական սուբյեկտին, և այն մոդելները, որտեղ պատասխանատվությունը հիմնվում է ֆիզիկական անձի վարքագծի ու իրավաբանական անձի միջև հատուկ նորմատիվ կապի հիմքով:

Արդյունքներ

Համեմատական քրեական իրավունքը վկայում է, որ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության հարցում «հանցանք» եզրույթի կիրառությունը միատեսակ չէ: Որոշ իրավակարգերում իրավաբանական անձը դիտարկվում է որպես անմիջական սուբյեկտ (Նիդերլանդների քրեական օրենսգիրք, հոդված 51), որը կարող է կատարել քրեական իրավախախտում, մինչդեռ այլ համակարգերում նրա պատասխանատվությունը հիմնվում է հատուկ վերագրման մեխանիզմների վրա (Ֆրանսիայի քրեական օրենսգիրք, հոդված 121-2): Ուստի քննարկվող խնդիրը չի սահմանափակվում զուտ լեզվական կամ տերմինաբանական ընտրությամբ, այլ վերաբերում է առավել խորքային հարցի. տվյալ իրավակարգը իրավաբանական անձանց պատասխանատվությունը մոդելավորում է դասական հանցավոր վարքագծի տրամաբանությամբ, թե՛ հատուկ վերագրման և առանձնահատուկ քրեաիրավական արձագանքի հիմքով:

ՀՀ քրեական օրենսգրքի գործող կարգավորումները իրավաբանական անձի պատասխանատվության նյութական հիմքը կապում են ոչ թե նրա կողմից անմիջական «հանցանք կատարելու», այլ օրենքով սահմանված պայմաններով որոշակի վարքագիծ նրան վերագրելու հետ (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 2021, հոդվածներ 19, 123): Ուստի խնդիրը վերաբերում է ոչ թե իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության ինստիտուտի ընդունելիությանը, այլ «հանցանք» եզրույթի կիրառելիության սահմաններին:

Տեսական գրականության մեջ առկա է նաև հակադիր՝ ինքնուրույն սուբյեկտայնության մոտեցումը. Փիթեր Ֆրենչը կորպորացիան դիտարկում է որպես «ինքնուրույն բարոյաիրավական դերակատար» (French, 1979, էջ 207-215), Ջենիֆեր Քուեյդը կազմակերպություններին դիտարկում է որպես քրեական իրավունքի սուբյեկտներ՝ ընդգծելով նրանց վարքագծային ընտրության կարողությունը (Quaid, 1998, էջ 67-114), իսկ Միխայիլիս Դիամանտիսը խոսում է կորպորատիվ գիտելիքի, մտադրության և այլ հոգեկան վիճակ-

ների հնարավորության մասին (Diamantis, 2016, էջ 2049–2090): Այս մոտեցումը տեսականորեն թույլ է տալիս իրավաբանական անձին դիտարկել որպես հանցանք կատարող ինքնուրույն սուբյեկտ, սակայն ՀՀ քրեական օրենսգրքի կառուցվածքը, մեր կարծիքով, ամբողջությամբ չի արտացոլում այդ մոդելը:

ՀՀ քրեական օրենսգրքում «հանցանք» հասկացությունը լոկ նկարագրական կամ ընդհանուր բառ չէ, այլ որպես քրեական պատասխանատվության հիմք հանդիսացող համակարգաստեղծ կատեգորիա է: Օրենսգրքի 14-րդ հոդվածի իմաստով քրեական պատասխանատվության հիմքը ավարտված կամ չավարտված հանցանք կատարելն է, իսկ 16-րդ հոդվածը «հանցանք» հասկացությանը տալիս է կոնկրետ իրավական բովանդակություն՝ դրանում միավորելով օրենքով արգելվածությունը, պատժի սպառնալիքը, սուբյեկտայնությունը և մեղավորությունը: Միննույն ժամանակ, 18-րդ հոդվածով «արարք» հասկացությունը ձևակերպվում է ավելի լայն և տեխնիկապես չեզոք (Пудовочкин и Дорогин, 2017, էջ 8) իմաստով՝ որպես պատժի սպառնալիքով արգելված գործողություն կամ անգործություն: Այսպիսով, օրենսգրքի ներսում արդեն իսկ տեսանելի է տարբերությունը «հանցանք» և «արարք» հասկացությունների միջև:

Ուստի քրեական օրենքին առնչվող յուրաքանչյուր արարք դեռ «հանցանք» չէ. այդ որակման համար անհրաժեշտ է հանցանքին բնորոշ պարտադիր հատկանիշների ամբողջություն (Пудовочкин и Дорогин, 2017, էջ 8):

Այստեղից բխում է քննարկվող մոտեցման հիմնական դոգմատիկ փաստարկը: Եթե «հանցանքը» Ընդհանուր մասում կապվում է հանցագործության սուբյեկտի մեղավոր վարքագծի հետ, իսկ իրավաբանական անձի պատասխանատվությունը ծագում է ֆիզիկական անձի վարքագիծը օրենքով նախատեսված պայմաններով կազմակերպությանը վերագրելու դեպքում, ապա այդ վարքագիծը իրավաբանական անձի «հանցանքի» հետ նույնացնելը ձշգրիտ չէ: «Հանցանք» հասկացությունը նաև սահմանագծում է այն, ինչը հանցանք չէ (Жалинский, 2009, էջ 101), մինչդեռ իրավաբանական անձի դեպքում հիմքում դրված է ոչ թե անձնական-փաստական կատարումը, այլ հատուկ վերագրելիությունը (United Nations Convention against Corruption, 2003, հոդված 26; Council of Europe Criminal Law Convention on Corruption, 1999, հոդվածներ 18, 19(2)):

Նույն եզրակացությանը հանգեցնում է համակարգային վերլուծությունը: Ֆիզիկական անձի դեպքում դասական շղթան «հանցանք – քրեական պատասխանատվություն – պատիժ» տրամաբանությունն է (Иногамова-Хегай, Парог и Чучаев, 2008, էջ 74), իսկ իրավաբանական անձի դեպքում օրենսգիրքը նախատեսում է ոչ թե պատիժներ, այլ քրեաիրավական ներգործության միջոցներ: Բրեական և ոչ քրեական պատասխանատվության սահմանը որոշվում է ոչ միայն սանկցիայով, այլ նաև վարքագիծը քրեական իրավունքի դաշտում ներառելու ընթացակարգային, նյութական և դատապարտող բնույթով (Lamond, 2007, էջ 609–610; Williams, 1955, էջ 123, 130): Սա «հանցանք» եզրույթի կիրառելիությունը ինքնին չի բացառում, բայց հաստատում

է իրավաբանական անձի նկատմամբ առանձնացված մոտեցումը:

Այդ պատճառով պետք է տարբերակել ֆիզիկական անձի նախադրյալ հանցավոր արարքը և իրավաբանական անձին վերագրվող՝ քրեական օրենքով արգելված արարքը: Դրանք նույն երևույթի աստիճաններ չեն, այլ պատասխանատվության տարբեր պարադիգմներ: Հետևաբար, երբ պատասխանատվությունը վրա է հասնում ոչ թե անձնական մեղավոր կատարման, այլ վերագրման կառուցակարգի հիմքով, ավելի ձիշտ է խոսել «քրեական օրենքով արգելված» կամ «իրավաբանական անձին վերագրվող» արարքի մասին:

Հակառակ դեպքում նույն «հանցանք» եզրույթով բնութագրվում են երկու տարբեր երևույթներ՝ ֆիզիկական անձի դասական հանցանքը և իրավաբանական անձին հատուկ նորմատիվ պայմաններով վերագրվող վարքագիծը: Դա կարող է ստեղծել այն տպավորությունը, թե ֆիզիկական անձի համար մշակված բոլոր կատեգորիաները նույն ծավալով կիրառելի են նաև իրավաբանական անձի նկատմամբ (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 2021, հոդվածներ 21, 23):

Համեմատական քրեական իրավունքում առկա են մոդելներ, որոնցում իրավաբանական անձի նկատմամբ քրեաիրավական արձագանքը կապվում է ոչ թե նրա անձնական իմաստով հանցանք կատարելու, այլ ֆիզիկական անձի քրեականորեն արգելված արարքի և իրավաբանական անձի միջև օրենքով սահմանված հատուկ կապի հետ: Այդ առումով ուշագրավ են Լեհաստանի (Լեհաստանի օրենք, 2002, հոդված 1) և Լատվիայի մոդելները (Լատվիայի քրեական օրենք, բաժիններ 70.1–70.8), որտեղ պատասխանատվության հիմքը բնութագրվում է ոչ թե որպես իրավաբանական անձի «հանցանք», այլ որպես համապատասխան ֆիզիկական անձի վարքագծով դրսևորված արգելված արարք կամ քրեական իրավախախտում:

Տարբերակման անհրաժեշտությունը երևում է նաև գործող օրենսդրության ներքին կառուցվածքից: ՔՕ 123-րդ հոդվածը օգտագործում է «հանցանքը կատարվել է» և «հանցանքի կատարմանը» ձևակերպումները, սակայն նույն բաժնի համակարգային ընթերցումը ցույց է տալիս, որ «հանցանք» եզրույթը միշտ չէ, որ վերաբերում է իրավաբանական անձին վերագրվող վարքագծին: Օրինակ՝ ՔՕ 124-րդ հոդվածում «հանցանքի կատարումը կանխելու» և «հանցագործությունը կանխելու» ձևակերպումները վերաբերում են ՔՕ 123-րդ հոդվածի 1-ին մասով նշված ֆիզիկական անձանց նախադրյալ հանցավոր արարքին, ուստի այդ մասով եզրույթի պահպանումը հիմնավորված է: Խնդիրն առաջանում է, երբ նույն եզրույթով նկարագրվում է իրավաբանական անձի պատասխանատվության նյութական հիմքը կամ ներգործության միջոցների կիրառման համար հաշվի առնվող վարքագիծը: Այդ համատեքստում ավելի ձգգրիտ է խոսել նրան վերագրվող՝ քրեական օրենսգրքով արգելված արարքի մասին:

Նույն խնդիրն առկա է նաև քրեական դատավարության օրենսգրքում: Մի կողմից, իրավաբանական անձի վերաբերյալ վարույթի՝ ՔԴՕ 53-րդ գլխում օգտագործվում են «իրավաբանական անձին վերագրվող հանցանք»

ների վերաբերյալ» (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 2021, հոդված 437), «ենթադրյալ հանցագործության՝ քրեական օրենքով նախատեսված հատկանիշներ» և «իրավաբանական անձին վերագրվող ենթադրյալ հանցագործությամբ պատճառված վնաս» ձևակերպումները (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 2021, հոդված 439), ինչպես նաև «իրավաբանական անձի կողմից հանցանք կատարելը կանխելու» ձևակերպումը (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 2021, հոդված 445): Մյուս կողմից, իրավաբանական անձին մեղադրանք ներկայացնելու մասին որոշման բովանդակությունը նկարագրելիս կիրառվում են «մեղսագրվող արարքի էություն» և «իրավաբանական անձին մեղսագրվող արարքի կատարման համար նախատեսված պատասխանատվություն» ձևակերպումները (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 2021, հոդված 444): Այս զուգահեռ գործածությունը ցույց է տալիս, որ իրավաբանական անձի պատասխանատվության նյութական հիմքի հասկացության նկարագրությունը լիովին հստակեցված չէ:

Առավել հետևողական է այն մոտեցումը, ըստ որի՝ «հանցանք» և «կատարել» եզրույթները պահպանվում են ֆիզիկական անձի նախադրյալ հանցավոր արարքի համար (ՀՀ քրեական օրենսգիրք, 2021, հոդված 123), իսկ իրավաբանական անձի պատասխանատվության հիմքերի նկարագրության դեպքում օգտագործվում է «իրավաբանական անձին վերագրվող՝ քրեական օրենքով արգելված արարք» կամ համարժեք ձևակերպում: Այս տարբերակումը պահպանում է կապը հիմքում ընկած ֆիզիկական անձի վարքագծի հետ և միաժամանակ ընդգծում իրավաբանական անձի պատասխանատվության վերագրական բնույթը:

Այս առաջարկը միայն տերմինի փոփոխություն չէ: Այն համահունչ է օրենսգրքի ներքին կառուցվածքին. «արարք» հասկացությունն ունի ավելի լայն և տեխնիկական չեզոք բովանդակություն, իսկ «հանցանք» հասկացությունը ներառում է լրացուցիչ հատկանիշներ, որոնք իրավաբանական անձի պարագայում նույն կերպ չեն վերարտադրվում: Առաջարկվող մոտեցումը չի ենթադրում «հանցանք» եզրույթի համատարած փոխարինում. այն շարունակում է կիրառվել հիմքում ընկած ֆիզիկական անձի նախադրյալ հանցավոր արարքի նկատմամբ: Ճշգրտումը վերաբերում է միայն իրավաբանական անձի պատասխանատվության հիմք հանդիսացող վարքագծի նկարագրությանը և չի նսեմացնում ինստիտուտի քրեաիրավական բնույթը:

Քննարկում

Քննարկվող մոտեցման դեմ կարող են ներկայացվել մի շարք հակափաստարկներ: Առաջին հակափաստարկն այն է, որ եթե ՔՕ 19-րդ հոդվածով իրավաբանական անձը ներառված է քրեական պատասխանատվության սուբյեկտների շրջանակում, ապա «հանցանք» եզրույթը նրա նկատմամբ պետք է կիրառվի նույն ծավալով: Ե. Յու. Անտոնովայի ձևակերպմամբ՝ քրեաիրավական տեսանկյունից հանցանքի սուբյեկտը և քրեական պատասխանատվության սուբյեկտը համընկնող հասկացություններ են (Антонова,

2023, էջ 7): Սակայն հակառակ մոտեցմամբ անհրաժեշտ է տարբերակել «հանցանքի սուբյեկտ» և «քրեական պատասխանատվության սուբյեկտ» հասկացությունները (Волженкин, 1998, էջ 24–25): ՀՀ ՔՕ 19-րդ հոդվածը ընդլայնում է սուբյեկտների շրջանակը, բայց ինքնին չի վերաձևավորում «հանցանք» հասկացության ներքին բովանդակությունը: Ուստի հայրենական կարգավորումների պարագայում կենսունակ է երկրորդ մոտեցումը:

Երկրորդ հակափաստարկն այն է, որ «հանցանք» եզրույթը կարելի է մեկնաբանել լայն կամ համատեքստային ձևով: Իրավական լեզվի պոլիսեմիկ բնույթի տեսանկյունից նույն բառը կարող է տարբեր դրույթների նպատակներից, հասցեատերերից և կարգավորման տրամաբանությունից ելնելով (Doerfler, 2019, էջ 213–216) ստանալ տարբեր, բայց փոխկապակցված գործառնության իրավաբանություն (Hemel, 2023, էջ 1067–1071): Այդ լուծումը գործնականորեն գրավիչ է, սակայն բխվում է իրավական տեքստի տերմինաբանական հետևողականության պահանջին (Scalia & Garner, 2012, էջ 170–173; Scalia, 2015, էջ 19) և քրեական իրավունքում կարող է նվազեցնել օրենքի կանխատեսելիությունը (Roi et al., 2025, էջ 484–486): Այստեղ խնդիրը ոչ թե «հանցանք» եզրույթի սահմանային դեպքն է, այլ նույն բառին տարբեր իրավական կառուցակարգեր վերագրելու վտանգը (Блинова и Белов, 2020, էջ 774–777), ինչը կարող է ազդել հանցակազմի հատկանիշների, պատասխանատվության հիմքի և իրավակիրառ պրակտիկայի կանխատեսելիության վրա (Кондрашова, 2003, էջեր 322–326):

Երրորդ հակափաստարկն այն է, որ գործող օրենսգիրքը կարող է կիրառվել նաև առանց նման տարբերակման, ուստի խնդիրը զուտ տեսական է: Սակայն քրեական իրավունքում տեսական անորոշությունը կարող է ազդել նորմերի մեկնաբանության, օրենսդրական հետևողականության և իրավակիրառ պրակտիկայի կանխատեսելիության վրա: Հետևաբար՝ հարցը վերաբերում է ոչ թե լեզվական նախապատվությանը, այլ իրավաբանական անձանց քրեական պատասխանատվության իրական բնույթի ճիշտ ըմբռնմանը:

Գործող իրավունքի պայմաններում հնարավոր է մեկնաբանողական լուծում: Եթե օրենսդրական տեքստում «հանցանք» եզրույթը պահպանվում է իրավաբանական անձանց պատասխանատվության համատեքստում, ապա այն պետք է ընկալվել սահմանափակ իմաստով՝ ոչ թե որպես իրավաբանական անձի կողմից անմիջականորեն կատարված հանցանք, այլ որպես հղում այն քրեական օրենսգրքով արգելված վարքագծին, որը ֆիզիկական անձի կողմից կատարվելու դեպքում հանցանք է և օրենքով նախատեսված պայմաններով վերագրվում է իրավաբանական անձին: Այս մեկնաբանությունը չի վերացնում հասկացության լարումը, բայց նվազեցնում է պատասխանատվության տարբեր մոդելների նույնացման վտանգը:

Այնուամենայնիվ, իրավական որոշակիության և օրինականության տեսանկյունից մեկնաբանողական լուծումը բավարար կայուն չէ: Քրեական իրավունքում պատասխանատվության նյութական հիմքը պետք է ձևակերպվի այնպիսի հստակությամբ, որ հասցեատերը և իրավակիրառողը կարո-

ղանան կանխատեսել, թե որ արարքն է պատասխանատվություն առաջացնում և ինչ դոգմատիկ հիմքով (Ficsor, 2018, էջ 271–274; Truu, 2022, էջ 98–101, 107–110): Եթե «հանցանք» եզրույթը մի դեպքում նշանակում է ֆիզիկական անձի անձնական մեղավոր վարքագիծ, իսկ մյուս դեպքում՝ իրավաբանական անձին վերագրվող վարքագիծ, ապա իրավակիրառողը ստիպված է իրավիճակային կերպով ընտրել եզրույթի բովանդակությունը, ինչը քրեական իրավունքում խնդրահարույց է:

Խնդիրն ունի նաև իրավատեխնիկական չափում: «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածը պահանջում է («Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» օրենք, 2018, հոդված 15), որ միննույն միտքն արտահայտել նույն բառերով, տերմիններով կամ բառակապակցություններով, իսկ բազմիմաստ կամ առանց պարզաբանման միանշանակ չընկալվող հասկացությունների դեպքում տալ դրանց սահմանումները: Եթե «հանցանք» եզրույթը իրավաբանական անձանց պատասխանատվության համատեքստում ստանում է ֆիզիկական անձի հանցանքից տարբեր՝ հատուկ վերագրման վրա հիմնված բովանդակություն, ապա այդ տարբերությունը պետք է արտահայտվի կամ հատուկ սահմանմամբ, կամ տերմինաբանական տարբերակմամբ:

Այսպիսով, առաջարկվող տարբերակումը բխում է ոչ միայն վերագրական բնույթից, այլև օրինականության և իրավական որոշակիության սկզբունքներից: Իրավակիրառողը չպետք է ստիպված լինի գուշակել՝ «հանցանք» եզրույթը տվյալ դեպքում օգտագործվել է ֆիզիկական անձի դասական մեղավոր վարքագծի, թե՛ իրավաբանական անձին վերագրվող նախադրյալ արարքի իմաստով: Հետևաբար՝ իրավաբանական անձի մասով ավելի ճշգրիտ է խոսել ոչ թե նրա կողմից «հանցանք կատարելու», այլ ֆիզիկական անձի քրեական օրենքով նախատեսված հանցավոր արարքի՝ իրավաբանական անձին օրենքով սահմանված պայմաններով վերագրման մասին:

Եզրակացություն

ՀՀ քրեական օրենսգրքի համակարգային մեկնաբանությունը ցույց է տալիս, որ «հանցանք» հասկացությունը Ընդհանուր մասում ունի հստակ դոգմատիկ բովանդակություն և ձևակերպված է հիմնականում ֆիզիկական անձի մեղավոր վարքագծի մոդելի շուրջ:

Թեև 19-րդ հոդվածով իրավաբանական անձը ներառվում է քրեական պատասխանատվության սուբյեկտների շրջանակում, այդ հանգամանքը դեռ չի նշանակում, որ «հանցանք» հասկացությունը նրա նկատմամբ կիրառելի է նույն ծավալով և նույն բովանդակությամբ, ինչ ֆիզիկական անձի դեպքում: Գործող կարգավորումների պայմաններում իրավաբանական անձի քրեական պատասխանատվությունը հիմնվում է ոչ թե անձնական-փաստական կատարման, այլ հատուկ նորմատիվ վերագրման վրա, ուստի դրա նյութական հիմքը առավել ճշգրիտ է բնութագրել որպես իրավաբանական անձին վերագրվող՝ քրեական օրենսգրքով արգելված արարք: Այս մոտե-

ցումը չի նահանջում ինստիտուտի քրեաիրավական բնույթից, այլ ապահովում է գործող օրենսգրքի ներքին տրամաբանությանը, օրինականության և իրավական որոշակիության սկզբունքներին համապատասխան դոգմատիկ ձգգրտում: Ուստի իրավաբանական անձանց վերաբերյալ դրույթներում առաջարկվում է «հանցանք» եզրույթը պահպանել ֆիզիկական անձի վարքագծի համար, իսկ իրավաբանական անձի նյութական հիմքը նկարագրել որպես «իրավաբանական անձին վերագրվող՝ քրեական օրենսգրքով արգելված արարք»:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Եվրոպայի խորհրդի Կոռուպցիայի մասին քրեական իրավունքի կոնվենցիա*. (1999, հունվարի 27). ETS No. 173, Ստրասբուրգ <https://www.coe.int/en/web/conventions/-/council-of-europe-criminal-law-convention-on-corruption-ets-no-173-translations>
- Լատվիայի քրեական օրենք* (1998, հունիս 17). VIII¹ գլուխ՝ «Իրավաբանական անձանց նկատմամբ կիրառվող հարկադրանքի միջոցներ», բաժիններ 70.1-70.8: https://www.unodc.org/cld/en/legislation/lva/the_criminal_law/chapter_viii-1/section_70-1_-_70-8/chapter_viii_1.html
- Լեհաստանի 2002 թվականի հոկտեմբերի 28-ի օրենքը «Պատժի պատճառալիքով արգելված արարքների համար կոլեկտիվ սուբյեկտների պատասխանատվության մասին», Dz.U. 2002 Nr 197, poz. 1661: https://www.unodc.org/cld/uploads/res/document/pol/2004/act_of_28_october_2002_excerpt_html/Poland_Law_on_the_Liability_of_Collective_Subjects_for_Acts_Prohibited_under_Punishment_2002_Excerpt.pdf
- Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք*. (2021, հունիսի 30), ՀՕ-306-Ն, ուժի մեջ է՝ 01.07.2022 թ-ից: <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=224284>
- Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք*. (2021, մայիսի 5). ՀՕ-199-Ն: <https://old.arlis.am/DocumentView.aspx?docid=224254>
- Հայաստանի Հանրապետության օրենքը «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին»*. (2018, մարտի 21). ՀՕ-180-Ն: <https://www.arlis.am/hy/acts/218697>
- Միավորված ազգերի կազմակերպության Կոռուպցիայի դեմ կոնվենցիա*. (2003, հոկտեմբերի 31): https://www.unodc.org/documents/brussels/UN_Convention_Against_Corruption.pdf
- Նիդերլանդների Թագավորության քրեական օրենսգիրք, հոդված 51: <https://antislaverylaw.ac.uk/wp-content/uploads/2019/08/Netherlands-Criminal-Code.pdf>
- Ֆրանսիայի քրեական օրենսգիրք, հոդված 121-2: https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/french_penal_code_33.pdf
- Антонова, Е. Ю. (2023). *Субъект преступления: учебное пособие*. Владивосток: Издательство Дальневосточного федерального университета: https://agprf.org/userfiles/ufiles/ob%20akademii/DYuI/UMM/UMM_10.pdf
- Блинова, О. В., Белов С. А. (2020). Языковая неоднозначность и неопределенность в русских правовых текстах // *Вестник Санкт-Петербургского университета*.

- Право*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский государственный университет. Т. 11, Вып. 4.
- Волженкин, Б. В. (1998). *Уголовная ответственность юридических лиц*. Санкт-Петербург: Санкт-Петербургский юридический институт Генеральной прокуратуры Российской Федерации. https://www.procuror.spb.ru/izdaniya/1998_01_09.pdf
- Жалинский, А. Э. (2009). *Уголовное право в ожидании перемен: теоретико-инструментальный анализ*. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Проспект.
- Кондрашова, Т. В. (2003). К вопросу об единстве терминологии в уголовном законодательстве и праве // *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского: Власть и право*. Нижний Новгород: Издательство ННГУ, Вып. 2(7). Ёз 322–326: http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/99990195_West_pravo_2003_2%287%29/B_3-17.pdf
- Пудовочкин, Ю. Е., Дорогин, Д. А. (2017). *Учение о преступлении и о составе преступления: учебное пособие*. Москва: Российский государственный университет правосудия. https://op.raj.ru/pdf/pudovochkin_dorogin_17.pdf
- Уголовное право Российской Федерации. Общая часть: учебник*. (2008). Под ред. Л. В. Иногамовой-Хегай, А. И. Рапога, А. И. Чучаева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М. <https://all-advokatura.ru/upload/iblock/c21/c2111d8ca95fddb9f46da5ea203966b7.pdf>
- Diamantis, M. E. (2016). Corporate Criminal Minds. *Notre Dame Law Review*. Notre Dame: Notre Dame Law Review. Vol. 91, No. 5. Ёз 2049–2090: <https://scholarship.law.nd.edu/ndlr/vol91/iss5/9/>
- Doerfler, R. D. (2019). Can a Statute Have More Than One Meaning? *New York University Law Review*. New York: New York University School of Law. Vol. 94, No. 2. Ёз 213–262: <https://nyulawreview.org/issues/volume-94-number-2/nyulawreview-94-2-doerfler/>
- Ficsor, K. (2018). Certainty and Uncertainty in Criminal Law and the “Clarity of Norms” Doctrine. *Hungarian Journal of Legal Studies*. Budapest: Akadémiai Kiadó. Vol. 59, No. 3. Ёз 271–289:
- French, P. A. (1979). The Corporation as a Moral Person. *American Philosophical Quarterly*. Urbana: University of Illinois Press. Vol. 16, No. 3. Ёз 207–215: <https://www.sci.brooklyn.cuny.edu/~schopra/Persons/French.pdf>
- Hemel, D. J. (2023). Polysemy and the Law // *Vanderbilt Law Review*. Nashville: Vanderbilt University Law School. Vol. 76, No. 4. Ёз 1067–1150: <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/vlr/vol76/iss4/2/>
- Lamond, G. (2007). What is a Crime? *Oxford Journal of Legal Studies*. Oxford: Oxford University Press. Vol. 27, No. 4. Ёз 609–632: <https://www.spc.ox.ac.uk/asset/Grant-Lamond-What-is-a-Crime-1.pdf>
- Quaid, J. A. (1998). The Assessment of Corporate Criminal Liability on the Basis of Corporate Identity: An Analysis. *McGill Law Journal*. Montreal: McGill Law Journal. Vol. 43, No. 1. Ёз 67–114: <https://www.canlii.org/en/commentary/doc/1998CanLIIDocs29>
- Roi, O. V., Marusyk, U. B., Semeriak, O. S., Shovkovyi, V. M., Babych, N. O. (2025). Legal

- Terminology as the Basis for the Accuracy of Legal Norms. *Edelweiss Applied Science and Technology*. Istanbul: Learning Gate. Vol. 9, No. 3. Էջ 479–488: <https://learning-gate.com/index.php/2576-8484/article/view/5242>
- Scalia, A. A. (2015). Dozen Canons of Statutory and Constitutional Text Construction. *Judicature*. Durham: Duke Law School. Vol. 99, No. 3.
- Scalia, A. A., Garner, B. A. (2012). *Reading Law: The Interpretation of Legal Texts*. St. Paul: Thomson/West.
- Truu, M. (2022). The European Court of Human Rights and the Principle of Foreseeability (Lex Certa and Stricta): How to Determine Whether an Offence Is Clearly Defined in Criminal Law. *Juridica International*. Tartu: University of Tartu Press. Vol. 31. Էջ 98–110: https://www.juridicainternational.eu/article_full.php?uri=2022_31_the_european_court_of_human_rights_and_the_principle_of_foreseeability_lex_certa_and_stricta&utm
- Williams, G. (1955). The Definition of Crime. Current Legal Problems. London: Stevens & Sons. Vol. 8. Էջ 107–130 <https://academic.oup.com/clp/article/8/1/107/359572>

Давид Товмасян

*Аспирант кафедры уголовного права юридического факультета
Ереванского государственного университета,
член Палаты адвокатов Республики Армения*

Эл. почта: Tovmasyan.law@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-6959-6529

ПОНЯТИЕ «ПРЕСТУПЛЕНИЕ» В КОНТЕКСТЕ УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ

Статья посвящена догматическому обоснованию применимости понятия «преступление» в условиях уголовной ответственности юридических лиц. На основе системного анализа Уголовного кодекса Республики Армения показывается, что материальное основание уголовной ответственности юридического лица не может механически отождествляться с преступлением, совершаемым физическим лицом, поскольку оно конструируется не в логике личного фактического совершения, а на основе предусмотренного законом специального нормативного вменения. Обосновывается, что в отношении юридического лица более корректным является использование формулировки «приписываемое юридическому лицу деяние, запрещенное уголовным законом», что позволяет разграничить предпосылочное уголовно запрещенное деяние физического лица и материальное основание ответственности юридического лица. Предлагаемый подход направлен на обеспечение внутренней понятийной последовательности уголовного законодательства, правовой определенности, принципа законности и практической ясности формулирования обвинения, не умаляя при этом уголовно-правовой природы института ответственности юридических лиц.

Ключевые слова: юридическое лицо, уголовная ответственность, преступление, приписываемое деяние, нормативное вменение, правовая определенность, принцип законности.

Davit Tovmasyan

Ph.D. student at the Chair of Criminal Law, Faculty of Law,

Yerevan State University,

Member of the Chamber of Advocates of the Republic of Armenia

Email: Tovmasyan.law@gmail.com

ORCID ID: 0009-0006-6959-6529

THE CONCEPT OF “CRIME” IN THE CONTEXT OF CRIMINAL LIABILITY OF LEGAL ENTITIES

The article is devoted to the dogmatic justification of the applicability of the concept of “crime” in the context of criminal liability of legal entities. Based on a systemic analysis of the Criminal Code of the Republic of Armenia, the article demonstrates that the substantive basis of a legal entity’s criminal liability cannot be mechanically equated with a crime committed by a natural person, since it is constructed not through the logic of personal factual commission, but through a special statutory mechanism of normative attribution. It is argued that, with respect to a legal entity, the more accurate formulation is “an act prohibited by criminal law and attributed to a legal entity,” as this makes it possible to distinguish between the predicate criminally prohibited act of a natural person and the substantive basis of the legal entity’s liability. The proposed approach is aimed at ensuring internal conceptual consistency, legal certainty, the principle of legality, and practical clarity in charge formulation, without undermining the criminal-law nature of the institution of liability of legal entities.

Key words: legal entity, criminal liability, crime, attributed act, normative attribution, legal certainty, principle of legality.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2026թ. ապրիլի 3-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2026թ. ապրիլի 7-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2026թ. ապրիլի 29-ին: